

него есть, обогащать свой кругозор, а также нетрадиционно подходить к решению различных эколого-валеологических проблем.

Ключевые слова: эколого-валеологизация, интегративный подход, междисциплинарные связи, биологическое образование.

L. Drozhyk

INTEGRATIVE AND INTERDISCIPLINARY APPROACH TO ECOLOGICAL VALOELOGIZATION OF BIOLOGICAL COURSES CONTENT

The article analyses updating biological courses by introduction to programs of an ecological-valeological component and use of integration of ecological and valeological sciences and communications between different natural disciplines. The essence of integrative and interdisciplinary approaches that allows intending biology teachers to gain a holistic ecological-valeological outlook, ability to self-organize the acquired knowledge, enrich horizons, as well as originally solve different ecological-valeological problems, is described.

Key words: ecological-valeologization, integrative approach, interdisciplinary communication, biological education.

УДК 378.147

Н. В. Хлонь

ПРОФЕСІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ КУРСУ «ОСНОВИ ПРИРОДОЗНАВСТВА: ЗЕМЛЕЗНАВСТВО» В ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

У статті розглянуто шляхи професійної спрямованості курсу «Основи природознавства: землезнавство», який вивчають майбутні вчителі початкових класів. Внесено зміни у структуру змісту курсу; виокремлено головні поняття, уявлення, закономірності, світоглядні ідеї; у тематиці практичних робіт окреслено основні вміння, які формуються під час виконання завдань.

Ключові слова: землезнавство, вчитель початкової школи, викладання, учіння, практика.

Постановка проблеми. Завданням вищої педагогічної школи є якісна підготовка кадрів, розвиток у майбутніх учителів самостійності, ініціативи, професійної майстерності, адже навчання і виховання школярів значно залежить від підготовки учителя, глибини його знань, професійних умінь, ерудиції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Різні аспекти професійної підготовки вчителя знайшли відображення у працях О. А. Абдулліної, Є. П. Белозерцева, В. А. Кан-Калика, М. С. Кобзева, Н. В. Кузьміної, М. Р. Львова, Н. В. Малахова, О. Г. Мордковича, М. Д. Никандрова, І. Т. Огороднікова, Л. М. Панчешнікової, А. І. Піскунова, А. М. Пишкало, В. О. Сластьоніна, Л. Ф. Спіріна, О. І. Щербакова та ін. Вони свідчать, що в шкільній освіті (і початковій школі зокрема) народжуються суперечливі тенденції, які потребують розв'язання: комплексність і міжпредметний характер змісту знань і вмінь; удосконалення змістового і процесуального компонентів навчання студентів у педагогічному університеті; оптимізація шляхів

активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів та професійної готовності майбутніх учителів до роботи з молодшими школярами.

У контексті нашої роботи враховані напрацювання вчених і методистів щодо формування особистості вчителя початкових класів у процесі професійної підготовки (С. І. Баранов, Т. В. Волкова, Т. Ш. Домаєв, В. О. Сластьонін та ін.), а також дослідження психології навчання молодших школярів (В. В. Давидов, Л. В. Занков, Д. Б. Ельконін).

Аналіз названих праць свідчить – залишаються відкритими питання викладання ряду спеціальних дисциплін, зокрема тих, що і стосуються поєднання теоретичних розробок удосконалення професійної підготовки із практикою їх викладання. Погоджуємося з думкою Н. В. Малахова [5], що розв'язання проблеми якісної професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів перебуває в площині психолого-педагогічної підготовки студентів та професійної спрямованості навчальних дисциплін.

Як свідчить професіограма вчителя початкових класів, він повинен знати основи природничих наук, уміти розкривати природничі поняття, які вивчаються у початкових класах, проводити екскурсії на природу, здійснювати логічні операції, порівнювати, аналізувати і синтезувати, класифікувати і узагальнювати, вміти розвивати образне мислення учнів тощо [2]. Перелічені якості студент може набути при вивченні природничих дисциплін, передбачених програмою підготовки вчителів початкових класів. Серед них значне місце відведено курсу землезнавства, завдання якого полягає у тому, щоб підготувати студентів до майбутньої практичної роботи – викладання природничих дисциплін у початковій школі.

У навчальному плані педагогічних факультетів університетів курс землезнавства є складовою навчальної дисципліни «Основи природознавства». Він є одним із перших у загальній підготовці вчителя початкових класів і вивчається на I курсі. Тому важливо на початку навчання закласти професійну спрямованість курсу, який відіграє важливу роль у професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів, оптимізує загальні питання методики навчання природознавства.

Таким чином, навчальна програма із землезнавства потребує підсилення її професійної спрямованості в педагогічному університеті; логіка вивчення предмета вимагає змін у структурі й змісті матеріалу.

Метою статті є визначення шляхів забезпечення професійної спрямованості курсу «Основи природознавства: землезнавство» для майбутніх учителів початкових класів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Донині існують дві тенденції у поглядах на підготовку спеціалістів у педагогічному університеті. Одна з них актуалізує «фундаменталізацію» навчального предмета, тобто пошук змісту, який би ґрунтовно представляв його наукові основи. Тому й сьогодні мають місце дискусійні погляди, що спеціальні кафедри ВНЗ мають озброювати студентів знаннями природничих наук. А підготовка майбутніх учителів щодо питань застосування цих знань у шкільній практиці – справа вже педагогічних і методичних кафедр. Це твердження приводить до того, що деякі викладачі педагогічних ВНЗ, які викладають спеціальні дисципліни, недостатньо ознайомлені з навчальними програмами і підручниками, поверхово ставляться до педагогічної і методичної підготовки студентів.

Інша тенденція – «професіоналізація» навчального предмета, прагнення пристосувати дисципліни загальнотеоретичного циклу до професійних завдань майбутнього фахівця.

Практика роботи показала – до сьогодні існує думка, що майбутньому вчителю не потрібно набувати ґрунтовних знань з предмета спеціальності, йому достатньо оволодіти спеціальними знаннями, які дещо перевищують обсяг шкільної програми, і потрібно посилити психолого-педагогічну підготовку студентів за рахунок скорочення навчального матеріалу зі спеціальних дисциплін.

Вважаємо, що обидві тенденції доцільно синергетично поєднати. Майбутньому вчителю необхідна глибока фундаментальна наукова підготовка; без неї він втрачає орієнтацію в умовах, що швидко змінюються, виявляється невідповідним до нових вимог або до викладання нових розділів. Глибоке знання вчителем свого предмета важливо і з педагогічного погляду. Учитель, який не володіє фундаментальними знаннями зі свого предмета, не володіє наративом, не може забезпечити єдності навчання і виховання, якою б методикою він не користувався.

На нашу думку, вирішальне значення має не просто обсяг знань, а їх науковість, системність, доступність, наочність, практична значущість, рухомість. Погоджуємося з думкою В. А. Сластьоніна, що не максимум знань, а їх мобільність, гнучке пристосування до шкільних умов роблять студентів професійно придатними до педагогічної діяльності [6].

Досягнення високої професійної компетентності випускника педагогічного університету потребує діалектичного взаємозв'язку набутих ним фундаментальних і професійних знань, умінь і навичок. Така вимога стосується всіх дисциплін, що разом формує конкурентноспроможного сучасного вчителя.

Наші дослідження показали, що принцип дидактики вищої школи – принцип професійної спрямованості – усуває відірваність, нейтральність теорії і спеціального матеріалу, синтезує загальні й спеціальні знання і уміння, поглиблює, наближає їх до практики. Тому професійна спрямованість навчального процесу є реалізацією у вищій важливого принципу педагогіки – принципу зв'язку навчання з життям.

Посилення професійної спрямованості викладання дисциплін у ВНЗ обов'язково передбачає активізацію пізнавальної діяльності студентів, зростання їх пізнавального інтересу до матеріалу, удосконалення форм і методів, способів їх застосування у майбутній навчально-виховній діяльності.

Можна зазначити, що професійна спрямованість лекцій й інших форм навчальних занять є важливим показником їх досконалості й суттєвим компонентом, який визначає ефективність і практичну значущість викладання, умовою, яка забезпечує найбільш швидко професійну адаптацію і якісну підготовку вчителя.

Специфіка різних дисциплін, що вивчаються у ВНЗ, потребує більш детальної і конкретної розробки питання професійної спрямованості спеціальних дисциплін з урахуванням їх характерних особливостей.

В основу проведеного дослідження нами покладено таке розуміння *професійної спрямованості курсу «Основи природознавства: землезнавство» у педагогічному університеті*: його орієнтація на ефективну роботу майбутнього вчителя початкових класів, що забезпечується оволодінням студентами теоретичними основами курсу, виробленням необхідних практичних умінь і навичок з урахуванням вимог шкільної програми.

Визначено ефективні шляхи підсилення професійної спрямованості змістового і процесуального компонентів у навчанні майбутніх учителів початкових класів основ

землезнавства, а саме:

- виділення у змісті навчальної дисципліни «Основи природознавства: землезнавство» необхідного матеріалу, який відповідає шкільній програмі з природничих дисциплін;
- встановлення викладачем зв'язків між способами подання необхідного матеріалу у ВНЗ і методами його вивчення у школі, а також акцентування уваги студентів на окремих аспектах діяльності вчителя початкових класів;
- виконання студентами елементів професійно-педагогічної діяльності у процесі вивчення землезнавства;
- підсилення професійної спрямованості практики (польової і педагогічної) з метою закріплення і корегування знань, умінь і навичок з дисципліни.

У контексті дослідження виділення такого шляху як підсилення професійної спрямованості практики обумовлено особливостями оволодіння знаннями і вміннями під час польової практики із землезнавства (робота у природному середовищі – яр, річка, озеро тощо). Професійні знання і вміння, отримані при вивченні курсу, мають бути закріплені, перевірені, відкореговані під час педагогічної практики.

Кожний із виділених шляхів реалізується своїми засобами. Для курсу землезнавства були визначені такі засоби (табл. 1).

Таблиця 1

**Шляхи і засоби підсилення професійної спрямованості курсу
«Основи природознавства: землезнавство»**

Шляхи підсилення професійної спрямованості	Засоби підсилення професійної спрямованості
Підсилення професійної спрямованості змісту	Встановлення зв'язку між змістом університетської і шкільної програм. Встановлення співвідношення (для конкретної теми) між досягненнями сучасної науки і практики, перспективами їх розвитку і матеріалом, відібраним для вивчення у школі. Виділення у матеріалі навчальної дисципліни понять, уявлень, закономірностей, світоглядних ідей, передбачених шкільною програмою. Залучення матеріалу екологічного і краєзнавчого змісту. Використання практичних рекомендацій для майбутньої роботи. Створення посібників, матеріал яких тісно пов'язаний зі шкільним матеріалом.
Підсилення професійної спрямованості викладання	З'ясування ролі й місця навчальної дисципліни у підготовці майбутнього вчителя. Використання методів, які сприяють оволодінню вміннями, важливими для майбутньої педагогічної роботи. Формування прийомів розумової діяльності на основі програмного матеріалу. Використання на заняттях краєзнавчого матеріалу. Використання на заняттях матеріалу екологічного змісту. З'ясування місця кожної теми у шкільному курсі.

	<p>Показ на заняттях доступного викладу того чи іншого «шкільного» матеріалу.</p> <p>Показ необхідних методичних прийомів викладу матеріалу.</p> <p>Звернення уваги на важкий шкільний матеріал.</p> <p>Використання на заняттях фактичного матеріалу із досвіду роботи у школі.</p> <p>Добір завдань із професійним змістом.</p> <p>Навчання використання необхідної наочності, її виготовленню.</p> <p>Навчання проведення спостережень, дослідів.</p> <p>Навчання різних видів робіт на місцевості під час польової практики.</p> <p>Навчання використання цікавого матеріалу.</p> <p>Пробудження у студентів інтересу до навчальної дисципліни, зацікавлення матеріалом, який вивчається.</p>
Підсилення професійної спрямованості учіння	<p>Розуміння важливості навчальної дисципліни для майбутньої роботи.</p> <p>Виконання завдань, які формують прийоми розумової діяльності.</p> <p>Виконання завдань з виготовлення і використання різноманітної наочності.</p> <p>Проведення спостережень, дослідів, передбачених шкільною програмою.</p> <p>Оволодіння необхідними екологічними знаннями для проведення роботи з екологічного виховання молодших школярів.</p> <p>Підбір цікавого матеріалу до тем, складання ребусів, кросвордів для молодших школярів.</p> <p>Робота з науково-популярною, художньою, дитячою літературою.</p> <p>Використання при виконанні навчальних завдань матеріалу з особливостей природи своєї місцевості.</p>
Підсилення професійної спрямованості практики (польової)	<p>Встановлення взаємозв'язків, які існують у природі.</p> <p>Використання прийомів розумової діяльності.</p> <p>Використання матеріалу екологічного і краєзнавчого змісту.</p> <p>Проведення практичних робіт на місцевості з урахуванням вимог шкільної програми.</p> <p>Проведення природоохоронних заходів, включених до програми початкової школи.</p>
Підсилення професійної спрямованості практики (педагогічної)	<p>Використання фактичного матеріалу, засвоєного при вивченні землезнавства.</p> <p>Використання необхідних методичних прийомів для роботи з молодшими школярами.</p> <p>Використання прийомів розумової діяльності для кращого засвоєння школярами програмного матеріалу.</p> <p>Використання необхідної наочності на шкільних уроках.</p> <p>Використання цікавого матеріалу для молодших школярів.</p> <p>Використання екологічних знань для здійснення екологічного навчання і виховання учнів.</p> <p>Використання на уроках краєзнавчого матеріалу.</p>

Висновки. Процес розвитку змістового і процесуального компонентів професійної спрямованості підготовки майбутнього вчителя початкових класів залежить як від мети, змісту і засобів навчання, так зовнішніх умов, які супроводжують його.

Підсилення професійної спрямованості землезнавства набуде ефективності за умов: встановлення реальних можливостей курсу в професійній підготовці студентів; визначення оптимальних засобів такого підсилення; розробки програми реалізації цієї роботи.

Внесено зміни до структури змісту землезнавства; виокремлено головні поняття, уявлення, закономірності, світоглядні ідеї, які має опрацювати студент; у тематиці практичних робіт окреслено основні вміння майбутніх учителів початкових класів, які формуються під час виконання завдань.

Література

1. Белозерцев Е. П. Педагогика профессионального образования : учеб. пособие для студентов ВУЗов / Е. П. Белозерцев. – М. : Академия, 2006. – 368 с.
2. Домаев Т. Ш. Подготовка учителя начальных классов / Т. Ш. Домаев // Советская педагогика. – 1986. – № 7. – С. 75 – 79.
3. Кальянов К. С. Профессиональная направленность специальных дисциплин в пединституте / К. С. Кальянов. – Ульяновск : УГПИ. – 1979. – 26 с.
4. Квас В. М. Професійна спрямованість навчання фахових дисциплін майбутніх вчителів предметів природничого циклу : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В. М. Квас. – Черкаси, 2010. – 28 с.
5. Малахов Н. В. Педагогическая направленность вузовской подготовки учителей по специальным дисциплинам / Н. В. Малахов. – Курск : КГПИ. – 1978. – Ч. 2. – 48 с.
6. Моторна Л. В. Професійна спрямованість навчання природничо-наукових дисциплін у підготовці спеціалістів технічного профілю : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. В. Моторна. – Вінниця, 2011. – 26 с.
7. Слостенін В. А. Педагогика : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Слостенін, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 576 с.

Н. В. Хлонь

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ КУРСА «ОСНОВЫ ПРИРОДОВЕДЕНИЯ: ЗЕМЛЕВЕДЕНИЕ» В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ

В статье рассмотрена проблема профессиональной направленности курса «Основы природоведения: землеведение», который изучают будущие учителя начальных классов. Внесены изменения в структуру содержания курса; выделены главные понятия, представления, закономерности, мировоззренческие идеи; в тематике практических работ очерчены основные умения, которые формируются в ходе выполнения заданий.

Ключевые слова: землеведение, учитель начальной школы, преподавание, обучение, практика.

PROFESSIONAL AIMING OF THE COURSE "FUNDAMENTALS OF NATURAL HISTORY: THE LAND SCIENCE" AT THE PEDAGOGICAL UNIVERSITY

The article deals with the ways of professional aiming of the land science course acquired by the intending primary school teachers. The changes into the course content structure are suggested; the main notions, conceptions, regularities, world outlook ideas are singled out; the main skills formed in the process of performing the practical tasks in the practical works themes are defined.

Key words: land science course, primary school teacher, teaching, learning, practice.

УДК 378.033

В. І. Самілик

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ ДО ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ

У статті подано аналіз організаційних підходів до формування екологічної свідомості та готовності до активної природоохоронної діяльності. Обґрунтовано доцільність використання інтерактивних методів навчання з метою розвитку професійних та особистісних компетенцій екоцентричного змісту, підсилення етичного типу мотивації взаємодії з природними об'єктами.

Ключові слова: готовність до збереження біорізноманіття, екологічний тренінг, екологічна освіта.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Природні ресурси є для людства основою життя: забезпечення продуктами харчування, сировиною для побудови житла, виготовлення одягу, предметів повсякденного вжитку, як джерело енергії. На сучасному етапі актуальним залишається використання компонентів рослинного й тваринного походження в медичній сфері. Екологічна цінність біотичного різноманіття полягає у підтриманні гомеостазу екосистем різного рівня. Не слід нехтувати й інформаційною користю природи, адже її пізнання веде до поглиблення знань особистості, формування навичок гармонійного існування, повноцінного розвитку та збереження здоров'я. Також постає питання про естетичну цінність об'єктів навколишнього середовища як джерела емоційної насолоди, духовного збагачення, творчості та натхнення. Людина є істотою біопсихосоціальною. Згідно з «пірамідою потреб», запропонованою А. Маслоу, основою життєвої позиції та поведінки є фізіологічні внутрішні спонукальні мотиви, а саме: потреба в їжі, воді тощо, що також задовольняється через використання природних ресурсів. Наступною сходинкою цієї ієрархії є потреба у відчутті безпеки, а соціальний комфорт невід'ємно пов'язаний із сприятливим середовищем існування. Аналогічні точки дотику можемо знайти й на рівні соціальних потреб, потреб у повазі, схваленні оточуючими, пізнавальних, естетичних та на завершальному етапі саморозвитку та самоактуалізації. Безсумнівно важливою є також економічна, рекреаційна та біоіндикаційна роль біотичного